

Renata Wiaderna-Kuśnierz

Nauka i nauczanie prawa rzymskiego na Uniwersytecie Lwowskim w pierwszej połowie XX wieku : (zarys problematyki)

Studia Prawnoustrojowe nr 7, 307-317

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Renata Wiaderna-Kuśnierz

Lublin

Nauka i nauczanie prawa rzymskiego na Uniwersytecie Lwowskim w pierwszej połowie XX wieku (zarys problematyki)

Nauka i nauczanie prawa rzymskiego we Lwowie w pierwszej połowie XX wieku zasługuje na szczególną uwagę. Po pierwsze, lata 2005–2007 obfitują w rocznice związane z urodzinami i śmiercią wybitnych lwowskich prawników rzymskich¹. Po drugie i najważniejsze, nie powstała na ten temat jeszcze żadna monografia.

Na Uniwersytecie Lwowskim w 1894 r. wydane zostały *Historia Uniwersytetu Lwowskiego (1869–1894)* autorstwa Ludwika Finkla i Stanisława Starzyńskiego, w 1899 *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego (1894/95–1897/98)* oraz w 1912 *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego (1898/9–1909/10)*, którą zestawił Wiktor Hahn. O polskich ośrodkach romanistycznych powstała w 1945 r. praca Juliusza Wisłockiego *Dzieje nauki prawa rzymskiego w Polsce*², natomiast w roku 1990 praca Jana Kodreńskiego pt. *Prawo rzymskie w Polsce w XIX wieku*. Publikacje te stały się swoistym źródłem dla badaczy dziejów Uniwersytetu Lwowskiego.

¹ W 2005 r. minęła sześćdziesiąta rocznica śmierci Ignacego Koshembahra-Lyskowskiego, czterdziesta rocznica śmierci Edwarda Gintowta-Dziewałtowskiego, sto czterdziesta rocznica urodzin Marcelego Chlamtacza, w 2006 roku natomiast obchodziliśmy setną rocznicę urodzin Wacława Osuchowskiego, setną rocznicę śmierci Stanisława Szachowskiego, zaś w roku 2007 sto pięćdziesiątą rocznicę urodzin Leona Pinińskiego oraz sześćdziesiątą rocznicę śmierci Marcelego Chlamtacza.

² Praca ta spotkała się z zasłużoną krytyką Zygmunta Lisowskiego w „Czasopiśmie Prawno-Historycznym”, zdaniem którego znaczenie wymienionej pozycji ogranicza się jedynie do podania nie zawsze prawdziwych i potrzebnych wskazówek bibliograficznych, dotyczących twórczości romanistów polskich; zob. także G. Jędrejek, *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1918–1939*, [w:] *Plenitudo Legis Dilectio – Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Bronisławowi Zubertowi OFM z okazji 65 rocznicy urodzin*, red. A. Dębiński i E. Szczot, Lublin 2000, s. 121.

Jednak jak dotąd nie powstało opracowanie traktujące całościowo o nauce prawa rzymskiego we Lwowie w pierwszej połowie XX w. Jako pierwszy poruszył tę problematykę Grzegorz Jędrejek, który w 2000 r. opublikował artykuł *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1918–1939*. Była to pierwsza publikacja przedstawiająca zarys nauczania prawa rzymskiego na Uniwersytecie we Lwowie w okresie międzywojennym, mimo iż od początku lat dziewięćdziesiątych „ubiegłego wieku” nie istniały już przeszkody w dostępie do źródeł archiwalnych na Ukrainie. O prawie rzymskim na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie wspomina również Witold Wołodkiewicz w referacie z 2001 r. *Insegnamento e ricerche di diritto romano in Polonia fra le due guerre (1918–1939)*³. Stosunkowo niedawno ukazała się monografia Adama Redzika pt. *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946* (Lublin 2006), w której autor częściowo porusza omawianą problematykę.

W Polsce powojennej pojawiły się także opracowania o romanistach Uniwersytetu w formie not biograficznych. Wymieńmy tu przykładowo publikacje o Ignacym Koshembahrze-Łyskowskim, o którym pisali Witold Wołodkiewicz⁴, Tomasz Giaro⁵, Krzysztof Pol⁶; o Leonie Pinińskim: Krzysztof Pol⁷, Andrzej Śródka⁸; o Marcelim Chlamtacz: Waław Osuchowski⁹, Andrzej Śródka¹⁰; o Waławie Osuchowskim: Henryk Kupiszewski¹¹, Edward Szymoszek¹², Grzegorz Jędrejek¹³, Marek Kuryłowicz¹⁴, ks. Antoni

³ [online] <www.dirittoestoria.it/memorie/quarta.htm>.

⁴ W. Wołodkiewicz, *Ignacy Koshembahr-Łyskowski 1864–1945*, [w:] *W kregu wielkich humanistów. Kultura antyczna na Uniwersytecie Warszawskim po I wojnie światowej*, Warszawa 1991, s. 11–20; idem, *Ignacy Koshembahr-Łyskowski*, [w:] *Antichisti dell' Università di Varsavia nel Novecento*, Napoli 1992, s. 7–15; idem, *Ignacy Koshembahr-Łyskowski – romanista, cywilista, kodyfikator*, „*Studia Iuridica*” 29, 1995, s. 97–157; idem, *Czy prawo rzymskie przestało istnieć?*, Kraków 2003, s. 412–423

⁵ T. Giaro, *Koshembahr-Łyskowski Ignacy von*, [w:] *Juristen. Ein biographisches Lexikon*, München 1995, s. 358–359.

⁶ K. Pol, *Ignacy Koshembahr-Łyskowski (1864–1945)*, [w:] *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000, s. 635–646.

⁷ K. Pol, *Leon Piniński (1957–1938)*, [w:] *Poczet prawników...*, s. 821–842.

⁸ A. Śródka, *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*, Warszawa 1994, t. 3, s. 417–418.

⁹ W. Osuchowski, *Marceli Chlamtacz*, „*Czasopismo Prawno-Historyczne*” 1949, t. II, s. 503–507.

¹⁰ A. Śródka, *Uczeni polscy...*, t. 1, s. 245–246.

¹¹ H. Kupiszewski, *Waław Osuchowski 1906–1988*, „*Prawo Kanoniczne*” 33, 1990, nr 3–4, s. 201–204; idem, *Waław Osuchowski 1906–1988*, „*Iura*” 39, 1988, s. 262–265.

¹² E. Szymoszek, *Waław Osuchowski*, [w:] *Uczeni Wrocławscy (1974–1994)*, t. II, Wrocław 1994, s. 100–102.

¹³ G. Jędrejek, *Waław Osuchowski – Profesor prawa rzymskiego KUL*, „*Przegląd Uniwersytecki KUL*”, 2000 nr 2, s. 13, 16.

¹⁴ M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie w uniwersytetach w Lublinie w latach 1918–1977*, [w:] *Profesorowi Janowi Kodreńskiemu in memoriam*, red. A. Pikulska-Rubaszkiwicz, Łódź 2000, s. 197–208.

Dębiński¹⁵, o Edwardzie Gintowcie-Dziewiałtowskim: Witold Wołodkiewicz¹⁶, Elżbieta Krakowiak¹⁷, Henryk Kupiszewski¹⁸, Renata Wiaderna-Kuśnierz.¹⁹

Ramy chronologiczne opracowania wyznaczają lata 1900–1944. W roku 1900 pierwszą Katedrą Prawa Rzymskiego (I) kierował profesor Stanisław Szachowski, natomiast drugą Katedrę Prawa Rzymskiego (II) profesor Ignacy Koshembahr-Łyskowski. Uniwersytet Lwowski, noszący w tym czasie imię panującego monarchy Franciszka I²⁰, posiadał bowiem od roku 1874, czyli od momentu, kiedy na Wydziale Prawa zaprzestano nauczania po niemiecku, dwie polskie Katedry Prawa Rzymskiego²¹.

Równoczesne wprowadzenie na katedry Stanisława Szachowskiego i Ignacego Koshembahra-Łyskowskiego wiązało się z objęciem przez poprzednich kierowników katedr – Leona Pinińskiego (II) i Leonarda Piętaka (I) – najwyższych państwowych stanowisk politycznych. Mianowicie pierwszy został namiestnikiem Galicji w 1898 r. i stanowisko to pełnił do 1903 r. Drugi zaś został ministrem do spraw Galicji w 1900 r. i sprawował tę funkcję 6 lat²².

Pierwszą Katedrę Prawa Rzymskiego (I) na przełomie wieków po ustąpieniu z katedry Leonarda Piętaka objął profesor trochę dziś zapomniany – Stanisław Krzysztof Szachowski²³. Profesor Szachowski przez wiele lat był sekretarzem i notariuszem Uniwersytetu Lwowskiego, czyli kierownikiem administracyjnym uczelni, na którym to stanowisku pozostawał do 1895 r.²⁴ Będąc urzędnikiem administracyjnym w roku 1888 otrzymał tytuł i charakter profesora nadzwyczajnego oraz w 1893 r. został upoważniony

¹⁵ A. Dębiński, *Prawo rzymskie*, [w:] *Prawo, Kultura, Uniwersytet. 80 lat ośrodka prawniczego KUL*, red. A. Dębiński, s. 227–238.

¹⁶ W. Wołodkiewicz, *Edward Gintowt-Dziewiałtowski – w dwudziestolecie śmierci*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 39, 1987, t. I, s. 161–169.

¹⁷ E. Krakowiak, *Spotkanie naukowe w Instytucie Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w związku z dwudziątą rocznicą śmierci Profesora Edwarda Gintowta (16 XII 1985)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 38, 1986 z. 2, s. 223–225.

¹⁸ H. Kupiszewski, *Edward Gintowt-Dziewiałtowski* „Czasopismo Prawno-Historyczne” 18, 1966, nr 1, s. 319–321; idem, *Edward Gintowt-Dziewiałtowski*, „Iura” 17, 1966, s. 231–233.

¹⁹ R. Wiaderna-Kuśnierz, *Droga Wactawa Osuchowskiego do profesury – w 100-lecie urodzin (1906–1988)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 8, 2006, s. 167–176.

²⁰ Uniwersytet Lwowski nosił imię Franciszka I do 1918 r., czyli do dnia uzyskania przez Polskę niepodległości. W roku 1919 uniwersytet zmienił nazwę na Uniwersytet Jana Kazimierza. W latach 1940–1941 po anektowaniu Lwowa przez wojska sowieckie uniwersytet nosił imię Iwana Franki. W latach 1941–1944, w okresie okupacji hitlerowskiej uniwersytet został przez okupantów zamknięty, działalność była jednak kontynuowana nielegalnie w ramach tajnych kompletów w tzw. Tajnym Uniwersytecie Jana Kazimierza.

²¹ Por. S. Starzyński, *Przyczynek do polskiej kroniki uniwersyteckiej*, Kraków 1916, s. 5–8; J. Kodrębski, *Prawo rzymskie w Polsce XIX wieku*, Łódź 1990, s. 231, 233.

²² Ibidem, s. 247.

²³ Zob. Державний архів львівської області (dalej: ДАЛО), Akta personalne Stanisława Szachowskiego, фонд 26, опис 5, справа 2098.

²⁴ Zob. *CK Uniwersytet Cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład Uniwersytetu i program wykładów za lata 1880–1895*, Lwów 1880–1894.

do egzaminowania z prawa rzymskiego²⁵. W 1902 r. został profesorem zwyczajnym²⁶. Podstawową i jedyną w zasadzie pracą Stanisława Szachowskiego z zakresu prawa rzymskiego była monografia *Dziedziczenie przeciwtestamentowe w prawie rzymskim* wydana we Lwowie w 1902 r.²⁷

Profesor Stanisław Szachowski w latach 1900–1906 wykładał w ramach pandektów *Prawo spadkowe* w liczbie 6 godzin tygodniowo oraz *Rzymski proces cywilny* w wymiarze 1 godziny tygodniowo, przy czym ten ostatni do roku akademickiego 1902/1903. Z programu wykładów wynika bowiem, iż w roku akademickim 1903/1904 i przez kolejne dwa lata prowadził już tylko wykład z prawa spadkowego²⁸.

Po śmierci Stanisława Szachowskiego w 1906 r. Katedrę Prawa Rzymskiego Uniwersytetu objął Marceli Chłamtacz²⁹. Marceli Chłamtacz studiował na Uniwersytecie Lwowskim, gdzie habilitował się w 1898 r.³⁰, na podstawie rozprawy o tradycji w prawie rzymskim³¹. Swoje studia romanistyczne skoncentrował wokół kontraktów realnych i zobowiązań. Do najważniejszych jego publikacji z zakresu prawa rzymskiego, pochodzących z pierwszej połowy XX wieku, należy zaliczyć: *O nabyciu owoców przez posiadacza w dobrej wierze w klasycznym prawie rzymskim z uwzględnieniem prawa cywilnego austriackiego i niemieckiego* (1903), *O extensyi prawa zastawu na owoce rzeczy w prawie rzymskim i cywilnym w prawie niemieckim* (1910), *Kontrakty realne w prawie rzymskim, w teorii cywilistycznej i w projekcie polskiego kodeksu cywilnego* (1930), *Zagadnienie posiłkowej poręki w prawie rzymskim i w prawach nowożytnych* (1932). Pozostawił także kilka prac z zakresu współczesnego prawa cywilnego. Charakterystyczne bowiem dla romanistów lwowskich było łączenie naukowych badań w dziedzinie prawa rzymskiego z pracą nad prawem obowiązującym³².

Marceli Chłamtacz kierował pierwszą Katedrą Prawa Rzymskiego do roku 1935. Wówczas bowiem na mocy rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 25 września 1933 r. – *Zwinięcie niektórych katedr i zakładów naukowych w szkołach akademickich* zlikwidowana została pierwsza Katedra Prawa Rzymskiego (I)³³.

²⁵ S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego (1869–1894)*, Lwów 1894, s. 224–225.

²⁶ J. Kodrębski, *Prawo rzymskie...*, s. 248.

²⁷ G. Jędrejek, *Prawo rzymskie...*, s. 129; zobacz także J. Kodrębski, *Prawo rzymskie...*, s. 248.

²⁸ Zob. C.K. *Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład Uniwersytetu i program wykładów w zimowym półroczu 1900/01, 1901/02, 1902/03*, Lwów 1900–1902, s. 40; C.K. *Uniwersytet... w półroczu zimowym 1903/04*, Lwów 1903, s. 43; C.K. *Uniwersytet... w półroczu zimowym 1904/5, 1905/06*. Lwów 1904–1905, s. 45.

²⁹ Zob. ДАЛО, Akta personalne Marcelego Chłamtacza, ф. 26, оп. 5, cup. 1989, 1990.

³⁰ A. Śródka, *Uczeni polscy...*, t. 1, s. 245–246.

³¹ *Die rechtliche Natur der Uebereignungsart durch Tradition im römische Recht*, Leipzig 1897.

³² M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie. Historia, tradycja, współczesność*, Lublin 2003, s. 133.

³³ A. Redzik, op.cit., s. 34–35.

Profesor Marcei Chlamtacz w omawianym okresie przez wiele lat w półroczu zimowym prowadził wykład pod nazwą *Historia i instytucje prawa rzymskiego*³⁴. W roku akademickim 1900/1901 powyższy wykład prowadził pod nazwą *Historia prawa rzymskiego* (3 godziny tygodniowo), a także zgłosił dodatkowo wykład *O nabyciu posiadania i własności przez zastępcę w prawie rzymskim* w wymiarze 1 godziny tygodniowo³⁵ oraz *Repetitorium z prawa rzymskiego* w wymiarze 2 godzin tygodniowo³⁶. Od roku akademickiego 1901/1902 wykład przyjął nazwę *Historia i instytucje prawa rzymskiego*. Należy zaznaczyć jednak, iż od roku akademickiego 1903/1904, czyli od dnia, w którym profesor Szachowski zaprzestał wykładania *Rzymskiego procesu cywilnego*, prowadzony przez profesora Chlamtacza przedmiot zmienił nazwę na *Historia i instytucje prawa rzymskiego wraz z procesem cywilnym*³⁷. Od roku akademickiego 1917/1918 aż do 1933/1934 czyli do roku, w którym Marcei Chlamtacz po raz ostatni widniał w spisie wykładowców, jego wykład nosił nazwę *Historia i system rzymskiego prawa prywatnego*³⁸. W ramach tego wykładu prowadził *Historię źródeł i naukę o zobowiązaniach*, później również *Prawo rodzinne*.

W półroczu letnim natomiast wykladał w ramach pandektów *Naukę o zobowiązaniach* (5 godzin tygodniowo) oraz od roku akademickiego 1915/1916 również *Prawo rodzinne i spadkowe*, Profesor Chlamtacz prowadził także przez cały omawiany okres seminarium z prawa rzymskiego (2 godziny tygodniowo).

Należy także podkreślić, iż od roku akademickiego 1915/1916 do 1919/20 Marcei Chlamtacz pełnił jednocześnie funkcję kierownika drugiej Katedry Prawa Rzymskiego, co związane było z odejściem profesora Ignacego Koshembahra-Łyskowskiego na Uniwersytet Warszawski³⁹.

³⁴ C.K. Uniwersytet... w półroczu zimowym 1901/02, 1902/03, Lwów 1900–1902, s. 40.

³⁵ C.K. Uniwersytet... w zimowym półroczu 1900/01, Lwów 1900, s. 40.

³⁶ Ibidem, s. 43.

³⁷ C.K. Uniwersytet... w półroczu zimowym 1903/04, Lwów 1903, s. 43; C.K. Uniwersytet... w półroczu zimowym 1904/05, 1905/06, Lwów 1904–1905, s. 45; C.K. Uniwersytet... w półroczu zimowym 1906/07, 1907/08, 1908/09, 1909/10, 1910/11, 1911/12, 1912/13, 1913/14, 1914/15. Lwów 1906–1914, s. 5; C.K. Uniwersytet... w półroczu zimowym 1915/16, Lwów 19015, s. 7; C.K. Uniwersytet... w półroczu zimowym 1916/17, Lwów 1916, s. 6.

³⁸ C.K. Uniwersytet... w półroczu zimowym 1917/18, 1918/19, Lwów 1917–18, s. 6; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów w półroczu zimowym 1919/20. Lwów 1919, s. 5; Uniwersytet Jana... w I i II trymestrze roku akademickiego 1920/21. Lwów 1920, s. 6; Uniwersytet Jana... w trymestrze I i II roku akademickiego 1921/22, Lwów 1921, s. 6; Uniwersytet Jana... w trymestrze I i II roku akademickiego 1922/23, 1923/24, Lwów 1922–23, s. 7; Uniwersytet Jana... na rok akademicki 1922/23, 1923/24, Lwów 1922–1923, s.7; Uniwersytet Jana... na rok akademicki 1924/1925, 1925/26, 1926/27, Lwów 1924–1926, s. 10; Uniwersytet Jana... na rok akademicki 1928/1929, 1929/30, 1930/31, Lwów 1928–1930, s. 8; Uniwersytet Jana... na rok akademicki 1931/32, Lwów 1931, s. 12; Uniwersytet Jana... na rok akademicki 1932/33, 1933/34, Lwów 1932–1933, s. 9.

³⁹ W Wołodkiewicz, *Czy prawo rzymskie...*, s. 416.

Profesor Ignacy Koschembahr-Łyskowski kierował drugą Katedrą Prawa Rzymskiego od 1 października 1900 r. Ignacy Koschembahr-Łyskowski ukończył studia prawnicze w Berlinie, gdzie w 1888 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych. Doktoryzował się na podstawie rozprawy: *Die Collegia tenuiorum der Römer* (Berlin 1888). W 1895 r. został powołany na katedrę we Fryburgu w Szwajcarii. Od 1900 r. wykładał na Uniwersytecie Lwowskim i tam w 1906 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego⁴⁰.

Ignacy Koschembahr-Łyskowski w swojej pracy naukowej w tym okresie zajmował się umowami *contra bonos mores* oraz zagadnieniami prawa zobowiązań *naturalis ratio* i *negotiorum gestio*. Na podstawie szczegółowej analizy literatury historyczno-prawnej i wyników współczesnych badań nauki niemieckiej i polskiej opracował problem uwzględniania przez sędziego zwyczajów obrotu w klasycznym prawie rzymskim⁴¹. W okresie pracy na Uniwersytecie Lwowskim napisał: *O pojęciu własności, zarazem jako przyczynek do nauki o źródłach prawa* (Lwów 1902); *Dwa nowe opracowania rzymskiego prawa prywatnego* (Lwów 1908–1909); *Stanowisko prawa rzymskiego w powszechnej ustawie cywilnej* (Lwów 1911) a także kilka skryptów do nauki prawa rzymskiego⁴².

Profesor Koschembahr-Łyskowski w roku akademickim 1900/1901 w semestrze zimowym wykładał *Historię i instytucje prawa rzymskiego*⁴³ w wymiarze 6 godzin tygodniowo. Od następnego roku akademickiego wykład ten nazywał się już *Historia i instytucje prawa rzymskiego wraz z procesem cywilnym*⁴⁴. W semestrze letnim natomiast prowadził w ramach pandektów *Część ogólną i prawo rzeczowe* w wymiarze 5 godzin tygodniowo. W latach następnych wykładał również w ramach pandektów *Prawo rodzinne i spadkowe*, również w wymiarze 5 godzin tygodniowo. Ponadto przez cały semestr od roku 1901/1902 prowadził seminarium z prawa rzymskiego, które w programie wykładów Uniwersytetu Lwowskiego wykazane jest jako wyższe. W tym samym czasie bowiem prowadził seminarium również profesor Marceli Chłamtacz⁴⁵.

Po opuszczeniu Lwowa przez Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego przez kilka lat drugą Katedrą Prawa Rzymskiego, jak już wcześniej wspomniano zaopiekował się profesor Marceli Chłamtacz. Od roku akademickiego 1916/1917 przez kolejne trzy lata wykładał sam⁴⁶.

⁴⁰ Ibidem, s. 414.

⁴¹ A. Śródka, *Uczeni polscy...*, t. 2, s. 270.

⁴² *Pandekta – prawo rodzinne*, Lwów 1907; *Pandekta – prawo spadkowe*, Lwów 1907; *Pandekta – część ogólna*, Lwów 1912; *Procedura cywilna rzymska*, Lwów 1912.

⁴³ C.K. Uniwersytet... w zimowym półroczu 1900/01, Lwów 1900, s. 40.

⁴⁴ C.K. Uniwersytet... w zimowym półroczu 1901/02, Lwów 1901, s. 40.

⁴⁵ C.K. Uniwersytet... w zimowym półroczu 1909/10, Lwów 1909, s. 8.

⁴⁶ C.K. Uniwersytet... w półroczu zimowym 1916/17, 1917/18, 1918/19, Lwów 1916–18, s. 6; *Uniwersytet Jana...* w półroczu zimowym 1919/20, Lwów 1919, s. 5; C.K. Uniwersytet... w półroczu letnim 1916/17, Lwów 1916, s. 5; C.K. Uniwersytet... w półroczu letnim, 1917/18, Lwów 1917, s. 6.

W semestrze letnim roku akademickiego 1919/1920 swoje wykłady zgłosił profesor Leon hr. Piniński⁴⁷. Prowadził w ramach pandektów *Prawo rzeczowe wraz z prawem zastawu* (5 godzin tygodniowo)⁴⁸ oraz *Prawo familijne* (1 godzinę tygodniowo). Od tego czasu można powiedzieć, że Katedra Prawa Rzymskiego zyskała nowego kierownika – choć jak pisze Grzegorz Jędrejek – Marceli Chlamtacz pozostawał formalnie kierownikiem Katedry do roku 1923⁴⁹.

Leon Piniński studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim. Uzyskał doktorat prawa w 1880 r., wyjechał na studia za granicę do Lipska, Berlina i Wiednia. W 1886 r. habilitował się, a w 1891 r. został profesorem zwyczajnym prawa rzymskiego. Jako prawnik nie ograniczał się tylko do badań romanistycznych, ale żywo zajmował się również prawem karnym. Prowadził także aktywną działalność polityczną i kulturalną.

Mimo objęcia stanowiska namiestnika Galicji w 1898 r., Leon Piniński nie zarzucił pracy naukowej. W 1900 r. opublikował pracę: *Pojęcie i granice prawa własności według prawa rzymskiego*⁵⁰, w której przedstawił oryginalne, odmienne od stanowiska R. von Jheringa, ujęcie prawa podmiotowego, a w szczególności prawa własności. Zachował pojęcia prawne wypracowane przez doktrynę prawa rzymskiego i nie starał się zastępować ich pojęciami zaczerpniętymi z ekonomii politycznej. W pracy *O stosunkach prawnych niebronionych skarg*⁵¹ przedstawił teorię o zobowiązaniach naturalnych w prawie rzymskim. Pisał również o wpływie błędu na ważność umów w pracy pod podobnym tytułem: *Wpływ błędu in corpore i in qualitate na ważność umów według prawa rzymskiego* (1930)⁵². Ogłosił również swoje wykłady uniwersyteckie: *Prawo rzeczowe* (Lwów 1927), *Prawo rzymskie prywatne* (Lwów 1928), *Prawo rodzinne rzymskie* (Lwów 1931).

Po przerwie związanej z uczestnictwem w życiu politycznym Leon Piniński rozpoczął wykłady, jak wspomniano wcześniej, w roku akademickim 1919/1920, a więc już na Uniwersytecie Jana Kazimierza. W roku następnym zmiana uległa nazwa nauczanego przedmiotu z pandektów na *Historię i system rzymskiego prawa prywatnego*⁵³. W ramach tego przedmiotu

⁴⁷ Zob. ДАЛО), Akta personalne Leona Pinińskiego, ф. 26, оп. 5, с.п. 1515; Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), zespół Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, sygn. 5015.

⁴⁸ *Uniwersytet Jana... w półroczu letniem (w trzecim trymestrze)*, 1919/1920, Lwów 1920, s. 6.

⁴⁹ G. Jędrejek, *Prawo rzymskie...*, s. 132.

⁵⁰ Praca zamieszczona w *Księdze pamiątkowej ku uczczeniu 500. rocznicy fundacji Jagiellońskiej Uniwersytetu Krakowskiego* (Lwów 1900).

⁵¹ Praca zamieszczona w *Księdze pamiątkowej ku czci Oswalda Balzera* (Lwów 1925).

⁵² Praca zamieszczona w *Księdze pamiątkowej ku czci Władysława Abrahama* (Lwów 1931).

⁵³ Por. *Uniwersytet Jana... w półroczu letniem 1919/20*. Lwów 1920, s. 5–6; *Uniwersytet Jana... w II trymestrze roku akademickiego 1920/21*, Lwów 1921, s. 6.

profesor Leon Piniński wykładał w pierwszym i drugim trymestrze *Część ogólną* (4 godziny tygodniowo) i *Prawo rodzinne* (1 godzina tygodniowo), natomiast w trzecim trymestrze *Prawo rzeczowe* (5 godzin tygodniowo). W roku akademickim 1924/1925 profesor zaczął prowadzić także seminarium z prawa rzymskiego w wymiarze 2 godzin tygodniowo⁵⁴. Profesor Leon Piniński powyższe wykłady prowadził do roku akademickiego 1937/1938. W roku 1938 zmarł, a jego wykłady przejął młody uczyony Wacław Osuchowski⁵⁵.

Wacław Osuchowski⁵⁶ był uczniem Leona Pinińskiego. Po ukończeniu studiów, w tym samym roku, objął stanowisko starszego asystenta w Katedrze Prawa Rzymskiego. Wcześniej, od roku akademickiego 1924/1925 był stypendystą seminarium prawa rzymskiego⁵⁷. Doktorat z prawa na podstawie rozprawy: *Media Sententia – studium nad zagadnieniem specyfikacji w klasycznym prawie rzymskim* obronił w 1930 r.⁵⁸. Po uzyskaniu doktoratów, albowiem obronił również doktorat z filozofii, Wacław Osuchowski spędził kilka lat za granicą, m.in. w Rzymie, Monachium, kontynuując naukę i rozwijając swoje zainteresowania badawcze. Po powrocie do kraju ogłosił drukiem w 1933 r. we Lwowskim Towarzystwie Naukowym obszerną pracę *O nieoznaczonych prawnie stosunkach kontraktowych w klasycznym prawie rzymskim*. Na podstawie tej pracy Wacław Osuchowski się habilitował⁵⁹.

W roku akademickim 1934/1935 przejął wykłady po Marcelim Chlamtaczu, który przeszedł na emeryturę. W pierwszym i drugim trymestrze pod nazwą *Historia i system rzymskiego prawa prywatnego* wykładał *Zobowiązania – część szczegółową* (2 godziny tygodniowo), w trzecim trymestrze *Rzymski proces cywilny* (2 godziny tygodniowo)⁶⁰.

Kolejna zmiana nastąpiła w roku akademickim 1935/1936, kiedy to – w związku z przejściem na emeryturę także prof. Pinińskiego – w trzecim trymestrze Osuchowskiemu doszły do prowadzenia także ćwiczenia (w wymiarze 2 godz. tygodniowo)⁶¹. W roku akademickim 1936/1937 nadal prowadził *Historię źródeł i system rzymskiego prawa prywatnego* (ale już w wymiarze 6 godzin tygodniowo), a także proseminarium z prawa rzym-

⁵⁴ *Uniwersytet Jana... w roku akademickim 1924/25*, Lwów 1924, s. 10, 17.

⁵⁵ Por. G. Jędrejek, *Prawo rzymskie...*, s. 133.

⁵⁶ Zob. ДАЛО, Akta personalne Wacława Osuchowskiego, ф. 26, оп. 5, спр. 1053; AAN, zespół Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, sygn. 4792.

⁵⁷ G. Jędrejek, *Wacław Osuchowski...*, s. 13.

⁵⁸ Zob. rec. M. Chlamtacz „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, luty 1931 r., s. 325–328. Dyplom doktorski znajduje się w dawnym Ossolineum, obecnie: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України (dalej: ЛНБС), ф. 132, спр. У-442, к. 76.

⁵⁹ AAN, MWRiOP, sygn. 4792, k. 67–68.

⁶⁰ *Uniwersytet Jana... na rok akademicki 1934/35*, Lwów 1934, s. 8.

⁶¹ *Uniwersytet Jana... w roku akademickim 1935/36*, Lwów 1935, s. 8.

skiego (2 godziny tygodniowo) oraz ćwiczenia wspólnie z Edwardem Gintowtem-Dziewałtowskim i Mieczysławem Pojnarzem (2 godziny tygodniowo)⁶², a w roku akademickim 1937/1938 także wspólnie z Adamem Wojtyńniukiem⁶³.

W roku 1937 Wacław Osuchowski został formalnie kierownikiem Katedry Prawa Rzymskiego⁶⁴, a po śmierci prof. Leona Pinińskiego, już jako profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jana Kazimierza, przejął w roku 1938/1939 seminarium z prawa rzymskiego po zmarłym romanście. Wacław Osuchowski widniał również w spisach wykładów z roku akademickiego 1939/1940 z obciążeniami dydaktycznymi jak powyżej⁶⁵. Niestety, wybuch drugiej wojny światowej przerwał karierę naukową profesora. Nie zaniechał on jednak działalności dydaktycznej i od 1941 r. uczestniczył w tajnym nauczaniu uniwersyteckim we Lwowie⁶⁶.

Tabela 1

Kierownicy Katedr Prawa Rzymskiego na Uniwersytecie we Lwowie w latach 1900–1939

I Katedra Prawa Rzymskiego			II Katedra Prawa Rzymskiego		
nazwisko i imię kierownika Katedry	lata kierownictwa		nazwisko i imię kierownika Katedry	lata Kierownictwa	
	od	do		od	do
Stanisław Szachowski	1900	1906	Ignacy Koshembahr-Łyskowski	1900	1916
Marceli Chlamtacz	1906	1935*	Marceli Chlamtacz (w zastępstwie)	1916	1923
			Leon Piniński	1923	1935
			Roman Longchamps	1935	1937
			Wacław Osuchowski*	1937	1939

Tabelę opracowano na podstawie: J. Kodreński, *Prawo rzymskie w Polsce XIX w.*, Łódź 1990; G. Jędrejek, *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1918–1939*, [w:] *Plenitudo Legis Dilectio. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Bronisławowi W. Zubertowi OFM z okazji 65. rocznicy urodzin*, Lublin 2000; C.K. *Uniwersytet im. Franciszka I we Lwowie za lata 1900/01–1918/19*, Lwów 1900–1918; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów za lata 1919/20–1939–40*, Lwów 1919–1939; AAN; AAGD w Warszawie.

* Na mocy Rozporządzenia Ministra WRiOP z dnia 25 września 1933 r. – *Zwinięcie niektórych katedr i zakładów naukowych w szkołach akademickich*. (Dz. U. 1933, nr 71, poz. 527 § 1) I Katedra Prawa Rzymskiego kierowana przez Marceliego Chlamtacza została zlikwidowana.

⁶² *Uniwersytet Jana... w roku akademickim 1936/37*, Lwów 1936, s. 8, por. G. Jędrejek, *Prawo rzymskie...*, s. 133–134.

⁶³ *Uniwersytet Jana... w roku akademickim 1937/38, 1938/39*, Lwów 1937–38, s. 8.

⁶⁴ Zob. ДАЛЮ, ф. 26, оп. 6, с. 1053.

⁶⁵ *Uniwersytet Jana..., 1938/39, 1939/40*, Lwów 1938–39, s. 8.

⁶⁶ E. Szmoszek, op. cit., s. 100.

Na mocy zarządzenia z 3 stycznia 1940 r., nowy rektor Uniwersytetu Mychajło Marczenko ogłosił nowy podział Wydziału Prawa na katedry. Zlikwidowano większość katedr, pozostało jedynie sześć. Wśród zlikwidowanych była m.in. Katedra Prawa Rzymskiego, którą kierował prof. Osuchowski. Jednocześnie zwolnieni zostali z pracy niemal wszyscy asystenci oraz większość profesorów. Sporządzono spis wszystkich pracowników, których przyjęto do pracy oraz spis, na którym umieszczono nazwiska profesorów, docentów i asystentów, którzy zostali zwolnieni. Na liście zwolnionych znaleźli się m.in. Wacław Osuchowski i asystent Mieczysław Pojnar. Spośród przedwojennych pracowników Katedry Prawa Rzymskiego na uczelni pozostał jedynie starszy asystent Edward Gintowt-Dziewałtowski, który od stycznia 1940 r. rozpoczął pracę jako laborant w Katedrze Historii Państwa i Prawa, którą kierował profesor Przemysław Dąbkowski⁶⁷.

Wacław Osuchowski po wydaleniu z Uniwersytetu otworzył kancelarię adwokacką, którą prowadził przez cały okres wojenny⁶⁸. W jego kancelarii odbywały się czasem narady i konsultacje kadry nauczającej Tajnego Uniwersytetu Jana Kazimierza, na którym wykładał⁶⁹. Wacław Osuchowski prowadził we własnej kancelarii wykłady i ćwiczenia z prawa rzymskiego.

W ograniczonym zakresie nauczał również emerytowany profesor Marceli Chlamtacz, który prowadził wykłady we własnym domu. Profesor pisał także recenzje prac doktorskich⁷⁰. Tajne nauczanie na Wydziale Prawa Uniwersytetu we Lwowie rozpoczęło się w roku akademickim 1941/1942 i trwało do 27 lipca 1944 r.⁷¹.

Gdy stało się oczywiste, że Lwów pozostanie poza granicami Polski, a Polacy masowo zaczęli opuszczać miasto, Lwów opuścili również Wacław Osuchowski, Edward Gintowt-Dziewałtowski oraz Adam Wojtunik.

Adam Wojtunik zamieszkał po wojnie w Gliwicach⁷².

Wacław Osuchowski przeniósł się do Krakowa i stosownie do potrzeb tamtych czasów podjął wykłady na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1945–1947), Uniwersytecie Wrocławskim (1946–1949) i Uniwersytecie Jagiellońskim⁷³, gdzie wykładał do śmierci w roku 1988. I to właśnie on przede wszystkim stał się kontynuatorem tradycji lwowskiego ośrodka prawa rzymskiego.

Edward Gintowt-Dziewałtowski w roku 1944 był kierownikiem szkoły rolniczej w Bieczu, a potem do jesieni 1945 r. nauczycielem gimnazjum w Gorlicach. We wrześniu Edward Gintowt wraz z żoną i matką przeniósł się

⁶⁷ A. Redzik, *op.cit.*, s. 163–165.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 145.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 252, 256.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 256.

⁷¹ *Ibidem*, s. 382.

⁷² *Ibidem*, s. 323.

⁷³ H. Kupiszewski, *Wacław Osuchowski...*, s. 202.

do Warszawy, gdzie został powołany na stanowisko profesora kontraktowego prawa rzymskiego. Do końca życia związał się z Uniwersytetem Warszawskim⁷⁴.

Marceli Chlamtacz, nie podejmując już pracy w szkolnictwie wyższym, zdecydował się pozostać we Lwowie, gdzie zmarł 7 stycznia 1947 r.⁷⁵

Summary

Scholarship and Teaching of Roman Law at the University of Lwów in 1-st half of XX-th century (Outline)

Scholarship and teaching of roman law at the University of Lwów in 1-st half of the XX-th century deserve a special attention. First: in 2005–2007 took place and will take place anniversaries connected with dates of birth and death Lwów great roman lawyer's. And second: Up until now we do not have any monograph presenting all subject in this matter.

Chronological period of the study is 1900-1940. Then, there were two Cathedral's of Roman Law at the University. They were headed by Stanisław Szachowski, Marceli Chlamtacz, Ignacy Koschembachr-Łyskowski, Leon Piniński and Waclaw Osuchowski.

After World War II Waclaw Osuchowski went out from Lwów, which became a part of Soviet Union to Poland. He worked in Lublin, Kraków and Wrocław. Osuchowski was a contineur of the tradition of Lwów roman law at this universities.

⁷⁴ W. Wołodkiewicz, *Czy prawo rzymskie...*, s. 449.

⁷⁵ A. Redzik, *op.cit.*, s. 34–35.